

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2010
FORFATTER:	Steffen Riis
TITEL:	Koldingsmeden der brugte næverne.
KORT RESUME:	Lars Knudsen smedemester fra 1788 og hans retssager frem til hans død i 1829.

KOLDINGSMEDEN, DER BRUGTE NÆVERNE

AF STEFFEN RIIS

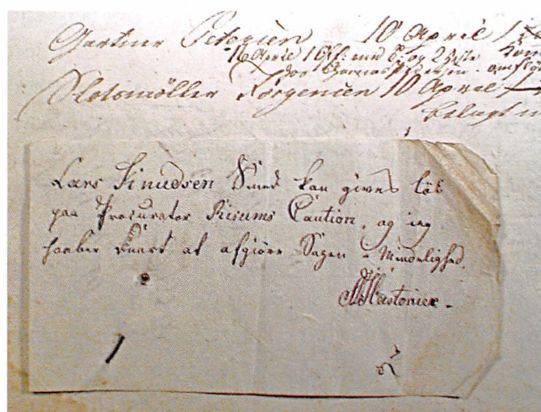
Under arbejdet med at registrere de franske-s spanske soldaters indkvartering hos Kolding bys borgere i året 1808 dukkede en lille seddel op på sidste side. Den var sat fast med en knappenål og så ud til at have siddet der i rigtig mange år.

Teksten lyder: *Lars Knudsen Smed kan gives løs på prokurator Risoms kaution, og jeg håber snart at afgøre sagen i mindelighed. P.D.I. Castonier.*

En sådan seddel må efterlade flere spørgsmål: Hvilken begivenhed refererer teksten til? Hvem er de nævnte personer? Hvem havde anbragt den her? Hvem var den adresseret til?

Måske skal først lige forklares, at disse indkvarteringslister havde til formål nøje at få registreret de enkelte borgeres udgifter ved indkvarteringen. For hver soldat, der havde fået 1 nats logi plus en nøjere fastsat forplejning, udbetalte magistraten (bystyret) til den pågældende borger 2 rigsdaler. Der var udarbejdet et sindrigt billetsystem samt indføring på de nævnte indkvarteringslister, og for at alt skulle gå retfærdigt til, skulle byens to øverste personer for henholdsvis militærkommandoen (oberst Castonier) og magistraten (borgmester Diechmann) med deres underskrift godkende listerne.

Men tilbage til den lille notits. Det er oberst Castonier, der har anbragt den her for at være helt sikker på, at Diechmann læser

Castoniers notits i sagen om Lars Knudsen, 1808.

beskeden, når denne efterfølgende skal underskrive listerne. Der er brugt en sikker hæftning med en knappenål. Det er en fortinnet, tilspidset, bøjelig messingtråd med pånittet hoved. Det var datidens måde at holde papir samlet på, hvis man da ikke syede det sammen. Nutidens clips blev først patenteret af nordmanden Johan Vaaler i 1899.

Den lille og tilsyneladende ubetydelige seddel fortæller om en meget prekær situation, som udspillede sig i begyndelsen af april 1808 i Kolding. Hovedpersonen er borger og klejnsmedemester Lars Knudsen.

Lars Knudsen havde fået sit borgerskab i 1788, var i 1808 49 år gammel, smedemester, gift og havde 4 børn. Han havde siden 1789

haft bolig og smedeværksted på hjørnet af Torvet og Slotsgade (nuværende Markdannersgade) omtrent hvor "Læsehesten" ligger i dag. Hans smedje var veldrevet med 2 svende og 1 læredreng. Fra 1804-06 var han smedlavets oldermann for anden gang.

Som mange andre i byen blev han pålagt at have indkvartering af de fremmede soldater, og det havde han prøvet før. Men det passede ham ikke, at han denne gang fra slutningen af marts 1808 også skulle afgive sit værksted til 2 franske bøssemagere og en svend. Det betød, at han og hans folk ikke selv kunne arbejde i smedjen, og værre blev det, da de fremmede ændrede en del af hans klejnsmedeværktøj, så det passede til deres arbejde som bøssemagere. Meget af værktøjet havde han arvet efter faderen, Knud Sørensen, der ligeledes var klejnsmed i Kolding.

Natten mellem 29. og 30. marts 1808 brændte Koldinghus, og som medlem af brandkorpset var Lars Knudsen på stedet som en af de første. Han betjente en af de mindre håndsprøjter, men der var som bekendt intet at stille op mod ilden. Slottet udbrændte, og derefter måtte han i to omgange sammen med de øvrige brandfolk stille til afhøring ved politiretten på rådhuset. Ingen blev dog dømt for at have været årsag til branden eller dens udvikling.

Der er vist ingen tvivl om, at den gode Lars Knudsens nervesystem i disse dage var under pres. Da så yderligere de franske soldater, som han skulle have indkvarteret fra den 8. april, påstod, at sengene og sengetøjet hos ham ikke var rent og klagede over det til deres kaptajn, røg sikkerhedsventilen. Den franske kaptajn for 14. Jægerregiment – hvis navn ikke er fundet – gestikulerede og viste vredt sin util-

fredshed med de forhold, hans soldater blev budt hos Lars Knudsen på et sprog, som han ikke forstod – og puffede endog til smeden for at understrege sin harme.

Det skulle han ikke have gjort. Lars Knudsen greb den formastelige officer i brystet, løftede ham op, dunkede ham et par gange ind i væggen og sendte ham til sidst i et kast over i en af sengene. De kom i slagsmål, men hurtigt indså officeren, at en hastig tilbagetrækning var den fornuftigste løsning, så han flygtede ud af huset med smeden lige i hælene. Udenfor reddede nogle soldater situationen ved at bremse forfølgeren og få ham beroliget, men skaden var sket. Lars Knudsen røg i arresten, og sagen rullede.

Vi skal her forstå, at set med franskmændenes øjne var der her tale om et helt umotiveret, korporligt angreb foranstaltet af en dansk borger på en af Napoleons officerer, der endda kun havde gjort sin pligt ved at sørge for sine soldaters ve og vel. Og den danske konge Frederik VI stod som garant for, at der ville blive taget godt imod Napoleons hjælpetropper, de var vore venner og skulle hjælpe os med at slå svenskerne.

I Kolding var der dog kort efter branden blevet et lidt anstrengt forhold til de fremmede tropper, især franskmændene fandt man opførte sig for meget som et "herrefolk", og reaktionen herimod var, at befolkningen var blevet vrangvillige over for soldaterne og deres officerer. Det var af samme grund tæt ved, at den franske militærkommandant i byen, oberst Coupé havde afsat borgmester Diechmann, men dette "militærkupforsøg" var dog blevet standset i opløbet og den franske kommandant fjernet fra posten.

Men tilbage til Lars Knudsen-sagen, der

nu havde fået franskmændene op i "det røde felt".

Fra den øverstkommanderende, prinsen af Ponto Corvo, Jean Baptiste Bernadotte, kom der meget hurtigt en ordre om, at den formastelige smed skulle stilles for en krigsret og straffes alvorligt for sin handling. Borgmester Diechmann, der endnu ikke helt havde fået skrækken over det nylige kupforsøg mod ham selv ud af kroppen, var glad for at have den danske militærkommandant Castonier som stødpude mellem sig og det franske militær. Castonier, der både talte og skrev fransk flydende, fik beroliget den ophidsede oberst Sache fra det pågældende 14. Jægerregiment.

Fransk officer af det 11. jægerregiment.

Men situationen var stadig kritisk. Castonier skrev den 12. april 1808 til Diechmann:

"Obersten er yderst opbragt, det kan blive en slem proces for borgeren, da der var vidner, som havde set det skete. Det var at ønske, at borgerne lempede sig lidt efter deres indkvarterede soldater, da slige begivenheder føder had og kan have slemme følger. Borgeren har de ladet arrestere, da obersten fordrede, at vi skulle være ansvarlige for ham. Han må sidde, til der falder resolution i sagen".

Et retsforhør blev hurtigt berammet til den 19. april 1808 i bytingsstuen på Kolding Rådhus, hvor Lars Knudsen sad i arrest på første sal. Den anklagede klejnsmed benægtede her, at han skulle have angrebet den franske officer, men at det var denne, der havde angrebet ham, og til at bestyrke den påstand havde han fremskaffet 2 vidner. Hans smedsvend Lars Welle og tjenestepigen Mette Nielsdatter. Begge aflagde ed på at sige sandheden, og det gjorde de vel også, for de kunne begge fortælle, at den franske officer under skænderiet om de snavsede lagner havde skubbet til Lars Knudsen, men om denne havde slået igen, havde de ikke set. Dog havde Mette Nielsdatter set sin husbond løbe ud af huset efter den franske officer. På den måde havde de ikke sagt noget usandt, men hvis noget var foregået, der kunne skade deres mester og husbond, så havde de bare ikke set det.

Forhøret blev sluttet, og man forventede, at det franske militær ville foretage et lignende forhør af den pågældende officer, og derefter ville man beramme en egentlig retssag hurtigst muligt. For som Castonier skrev til oberst Sache, sådan var retssystemet skruet sammen her i landet, og det måtte følges. Få dage herefter satte Castonier den lille seddel

til Diechmann ind på sidste side i indkvarteringslisterne.

Man kan sige, at Lars Knudsen blev reddet på målstregen, fordi Napoleon ændrede sin strategi. Napoleon havde nemlig opgivet tanken om at hjælpe Danmark i en krig mod Sverige, i stedet havde han set fidusen i, at hele den spanske militærenhed i Danmark på det nærmeste var indespærret på Fyn og det endda med kost og logi på danskernes reg-

ning. Det gav ham selv en kærkommen chance for at få fjernet den spanske kongefamilie og indsætte sin egen bror Joseph på den spanske trone. Han trak derfor flest mulige af de franske enheder i Danmark ned i Slesvig-Holsten for at sikre, at ingen oplysninger om disse planer nåede frem til de 14.000 spanske soldater i Danmark.

Det kunne Castonier naturligvis ikke vide, men han fik besked fra oberst Sache om, at

Rekonstruktionstegning af Kolding Rådhus, som det menes at have set ud o. 1800. Tegningen er udført af arkitekt Ernst Petersen på grundlag af arkivoplysninger indsamlet af I.O. Brandorff.

det 14. Jægerregiment skulle trækkes sydpå, og derfor ville sagen mod Lars Knudsen foreløbig blive sat i bero. Regimentet kom aldrig nordpå igen, og der kom således ingen afsluttende retssag. Lars Knudsen nåede kun at tilbringe nogle få dage i arresten.

Men det var kun en ud af Lars Knudsens mange nærkontakter med Koldings retsvæsen.

Lars Knudsen, der var næstingst ud af en børneflokk på 5, var kommet i smedelære hos faderen Knud Sørensen i 1775 og blev udlært som klejnsmedesvend i 1780. Faderen havde et stort og velfungerende smedeværksted i Torvegaden 32, nuværende Adelgade 11 på hjørnet ind mod Skt. Nikolaj Kirke.

I 1782, da han var 23 år, kan vi se af smedelavsprotokollen, at han har været i slagsmål med en 15 år ældre smedemester Caspar Wolmer. Hvad sagen drejede sig om, fremgår ikke, men den var ikke mere alvorlig, end at den kunne ordnes med et forlig, og hændelsen blev ikke politianmeldt. På denne tid havde lavene så stor betydning, at mange småforseelser medlemmerne indbyrdes slet ikke kom offentligheden til kendskab. Man ordnede det internt og evt. tildelte bøder (mulkt) tilfaldt det pågældende lavs fattigkasse.

Allerede året efter var den gal igen imellem de to tidligere kamphaner, og nu af en karakter, hvor Caspar Wolmer anklagede Lars Knudsen for at have øvet ubegrundet vold mod ham. Da optrinnet ydermere var foregået på et møde i lavet, fik sagen en lidt alvorligere drejning for Knudsen.

Under lavsmøderne havde man en helt bestemt dagsorden. På bordet var anbragt lavsladen, en mindre trækiste med dobbelt lås, hvortil oldermanden havde den ene nøgle,

den anden havde lavets ældste medlem. I kisten opbevaredes lavsprotokol, diverse papirer vedr. lavets medlemmer, kontrakter o. lign. samt lavets likvide kapital. Den var hos smedelavet i Kolding altid af meget beskedent omfang. Endvidere havde man på bordet et stueskilt, der ganske enkelt skulle vise, at her holdt smedene lavsmøde. Et andet væsentligt redskab ved møderne var skafferstokken, en slags dirigentstok eller -hammer.

Når alle var ankommet, startede mødet med, at oldermanden slog 3 gange med skafferstokken på lavsladens låg, de to nøgler blev fundet frem, og kisten blev åbnet, skafferstokken blev anbragt på skrå i kisten, så låget var let åbnet. Herefter kunne mødet så afvikles i en højtidelig atmosfære uden høj eller uhøvisk tale. Det var oldermanden, der styrede mødet, og man talte efter tur. Der måtte ikke indtages øl og brændevin, mens laden var åben. Når det formelle mødeprogram var afsluttet, tog oldermanden skafferstokken, laden blev atter låst med de to nøgler, der blev igen banket tre gange på låget, og mødet og dermed ordet var nu frit for deltagerne. Øl og snaps kunne nu nydes med måde.

Det er vigtigt at notere sig, at mens laden var åben, var det en alvorlig sag at forårsage uorden, og det var lige netop det, Lars Knudsen og Casper Wolmer havde gjort sig skyldige i. Helt galt var det, at Lars Knudsen ikke alene ved slagsmålet brugte grove ord om modparten og de øvrige medlemmer, der ville standse striden, men også på et tidspunkt slog ud efter den åbne lade. Det gjorde man bare ikke, og ved strafudmålingen i form af solide bøder til begge parter blev Lars Knudsens bøde fordoblet grundet anslaget mod lavsladen.

Smedelavets lade og skafferstok i Museet på Koldinghus.

Da Lars Knudsens far, Knud Sørensen, døde i 1786, fik moderen tilladelse til at drive værkstedet videre med et par svende. Lars Knudsen hjalp til i de første år, men i 1788 fik han sit borgerbrev og kunne nu kalde sig klejnsmedemester. Samme år giftede han sig med Bodil Hansdatter fra Strandhuse. Året efter i 1789 købte han ejendommen på hjørnet af Torvet og Slotsgade, nuværende Markdanersgade, af apoteker Eilschou. Her startede han så sit eget klejnsmedeværksted. Han var jo så heldig allerede at have det mest nødvendige værktøj, der var hans arv fra faderen. Moderens værksted ophørte 1790, hun solgte huset i 1786 og døde i 1797.

Uden for Kolding var Europa præget af revolutionens udbrud i Paris i 1789. De vold-

somme begivenheder, der sendte kuldegysninger igennem de europæiske konge- og kejserdømmer, men i Danmark, hvor vores konge Christian VII godt nok var sindssyg, havde vi rimelig ro. Landet havde tjent godt på udenrigshandlen med vores store flåde. Landbo-reformerne var begyndt at virke med større produktion til følge, og i de større byer resulterede dette i en velhavende middelstand af købmænd og håndværkere. Kolding fulgte den samme udvikling, måske i lidt langsommere tempo, men det var noget helt andet, der interesserede folk i Kolding i sommeren 1790.

Den 31. juli 1790 var der bryllup i det danske kongehus. Kronprins Frederik, senere Frederik VI, skulle vies til sin kusine Marie Sophie Frederikke af Hessen-Kassel. Brylluppet skulle afholdes på Gottorp Slot i Slesvig, og det var blevet meddelt, at kronprinseparret snarest efter brylluppet ville aflægge besøg i Kolding.

I Kolding gik man straks i gang med at forberede denne begivenhed, og i den anledning besluttede man, at det bestående borgerværn skulle tilføres et ridende korps. Det blev på 14 menige, 3 officerer og med ritmester Wulfberg som chef. Det var nødvendigvis de mere velstillede borgere, der blev udvalgt til det ridende korps, for de skulle selv betale for hest, sadel, uniform og udrustning. Lars Knudsen blev en af de menige ryttere. Alt tyder på, at han i starten var stolt af at være udvalgt til dette korps. Uniformen var elegant: Mørkeblå kjole med hvidt foer og kant, højrøde opslag på halskrave og ærmerne, gule bukser, sorte halvlange støvler, trekantet hat med kokarde og hvide fjer. Bevæbningen var sabel i sort læderhylster.

Tegning af det menige ridende korps i Borgervæbningsens protokol fra 1802-1804.

Den store dag kom lørdag den 11. september 1790. Det nygifte kronprinsepar ankom til Kolding kl. 11 om formiddagen.

Den kongelige vogn modtoges syd for byen af amtmand, konferenceråd Benjamin Georg Sporon, som var kørt dem i møde ledsaget af det nyoprettede rytterkorps og nogle officerer fra et i byen liggende kavalerikorps. Samlet gik turen ind i byen, hvor de ved Sønderbro blev hilst med 27 kanonskud og 3 gange hurra fra søfolk, der stod i både på åen med vajende faner. På broen var der dannet en allé af grønne buer, der blev holdt af et "hyrde-

kor" med udstrakte arme. Foran Sønderport var opstillet en æresport med en altan, hvorpå 5 unge piger stod i hvide kjoler med grønne kranser om hovedet og blomsterguirlander om halsen. To af pigerne stod med hvert sit store skilt med henholdsvis bogstavet F (Frederik) og M (Marie), og imellem de to og lidt tilbage på en forhøjning stod så en tredje med et billede af en kongekrone, så det hele set forfra viste et flot velkomstsymbol til de nygifte. De to sidste piger på balkonen kastede blomster ned over kortegen, der nu kørte ind i byen.

På Rådhuset var hele borgervæbningsens fodfolk, der talte omkring 90 personer, opstillet. Sammen med dem stod repræsentanter for byens lavssvende – alle med hvide strømper og rød/hvide sløjfer på de høje hatte. På bakken fra Torvet og op til Slottet stod byens ungdom af begge køn i hvide klæder med blomster i kurve og på hatte. Overalt, hvor kronprinseparret nåede frem, blev der råbt hurra og længe leve Kongehuset.

På Slottet var forsamlet alle byens stands personer til en kur med festmiddag arrangeret af amtmand Benjamin Sporon, der her officielt bød kronprinseparret velkommen til byen. Ved afslutningen af festmiddagen blev der åbnet for adgang til riddersalen, så byens folk kunne passere rundt om taflet og på afstand hilse på de kongelige gæster.

Om eftermiddagen omkring kl. 3 fortsatte de kongelige deres rejse videre til Snoghøj, hvorfra de skulle sejle over til Fyn. På turen fra Kolding til Snoghøj var de atter eskorteret af det ridende korps fra borgervæbningen, og Lars Knudsen havde således været med på denne store dag fra start til slut som menig rytter.

Hvor længe han fandt dette "fritidsjob" interessant, er ikke helt klart, men omkring 1800 blev der klaget over, at han ikke mødte op til de ugentlige øksercitser og parader på Torvet. I 1801 havde byen besøg af hertuginde af Augustenborg, kronprinsens søster Louise Augusta. Lars Knudsen mødte ikke op trods påbud herom. Det var næppe en protest imod hende personligt, men snarere en manglende interesse for det militære hurlumhej, som han følte borgervæbningen havde udviklet sig til. Resultatet var, at han måtte indkassere nok en klækkelig bøde.

Da oldermandsfunktionen gik på omgang blandt lavets mestre hvert andet år, blev det hans tur 1794-96, og denne opgave klarede han uden problemer rent fagligt, men midtvejs i perioden kom han igen i problemer med retssystemet i Kolding.

I juni 1795 blev vicerådmand Hans Diechmann udnævnt til byfoged (politimester) og borgmester i Kolding. Få måneder senere var Lars Knudsen igen indblandet i en sag om forstyrrelse af ro og orden i byen. Sagen sluttede med, at han blev tildelt en meget uretfærdig dom, som kun kan forklares med, at den nyudnævnte politimester og borgmester Diechmann fra starten ville vise sin position over for kværulerende og genstridige borgere i hans by.

Sagen var i sin enkelthed, at Lars Knudsen om aftenen den 7. oktober 1795 efter en af byens markedsdage havde gæster til overnatning i sit hus. Om aftenen kl. 11 var der endnu sang og latter fra boligen, og to betjente, Johan Korthoger og Gabriel Rix, mødte op for at se, om noget ulovligt drikkeri, kortspil eller slagsmål var i gang. Da de to betjente kom ind i Lars Knudsens stue, lagde de politi-

Borgmester Hans Diechmann i Borgervæbningens protokol fra 1802-1804.

skiltet – en stav med hånd og øje – på bordet og forlangte ro. Lars Knudsen mente ikke, der var noget ulovligt i hans og gæsternes opførsel og forlangte, at de to betjente straks skulle forlade stuen. Der er så divergerende vidneudsagn om, hvem der skubbede til hvem, men det blev dog ikke til slagsmål. Betjentene forlod huset under stort pres fra de tilstedeværende personer. Flere vidner hævdede,

at den ene betjent, Gabriel Rix, afsluttede besøget med at spytte Lars Knudsen i ansigtet. Men efterfølgende førte Diechmann sag mod Lars Knudsen for manglende respekt overfor politiet og deres arbejde. Det lykkedes også Diechmann at få valgt Eiler Abell, hans højre hånd i magistraten, til konstitueret dommer i sagen.

Da Diechmann således sad på magten som både politimester, borgmester (og meddommer), kunne han kun vinde sagen, selv om Lars Knudsens sagfører Sødorph, førte en stribe af vidner, der meget entydigt fremlagde vidneudsagn om, at de to betjente havde overskredet deres kompetence og uden grund forstyrret et privat selskab. Sagen endte med en bøde til smeden på 40 rigsdaler samt sagens omkostninger. Det svarer til ca. 10.000 nutidskroner. Denne sag viser enevældens retssystem, når det var allerværst.

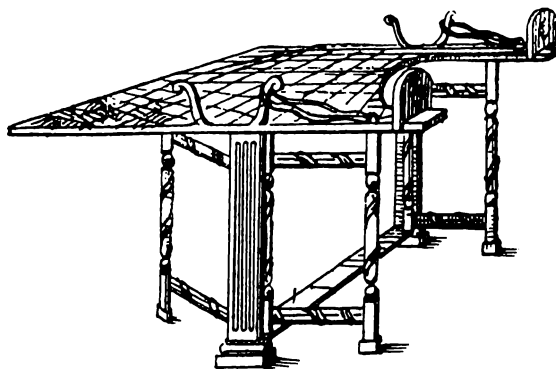
Når man ser bort fra denne sag, viste borgmester Diechmann sig ellers som en meget fremskridtvenlig person, der på flere områder søgte at forbedre vilkårene for byens indbyggere. På sundhedsområdet var han meget opmærksom på forbedringer, bl.a. tog han initiativ til fremstilling af et transportabelt fødeleje til hjælp for jordemødre, når de skulle hjælpe til ved fødsler. I 1796 fik han Lars Knudsen til at fremstille det efter angivelser fra en professor ved Fødselsstiftelsen i København. Diechmann skrev senere til amtmand Hellfried i Vejle om det vellykkede resultat og foreslog, at også andre købstæder i amtet skulle anskaffe sig et tilsvarende. Det kunne leveres fra Kolding for 28 rigsdaler 1 mark og 10 skilling.

Lars Knudsen blev enkemand i januar 1800, men giftede sig igen i maj måned samme år

med Mette Marie Nielsdatter, der var enke og havde en datter fra sit første ægteskab. Sammen fik de 4 børn. 2 piger og 2 drenge.

Om det var det nye ægteskab, eller han bare var blevet ældre, er vanskeligt at sige, men Lars Knudsen holdt sig nu uden for slagsmål – når vi lige ser bort fra striden med den franske officer i 1808 – men det betød nu ikke, at fremtiden blev helt uden sammenstød med myndighederne.

I 1803 blev han ved en borgerlig krigsret i Kolding dømt for ikke at ville give sin tjenestekarl, Søren Laursen, fri til at deltage i borgervæbningens eksercits på Torvet. Lars Knudsen mente, at når han betalte karlens løn, måtte han kunne kræve, at denne var på sin arbejdsplads og ikke brugte tiden til det, han kaldte ligegyldige våbenøvelser og unyttig eksercits lørdag og søndag. Det skal siges, at han var ikke alene om at holde sine tjenestefolk fra disse øvelsesdage. Flere andre såsom apotekeren, nogle købmænd og andre håndværksmestre gjorde det samme, men de havde mange undskyldninger om forglem-

Transportabelt fødeleje udført af smedemester Lars Knudsen i 1796.

melser, pludseligt opstået nødvendige tjenester og meget andet. Kun Lars Knudsen stod åbent frem og erklærede sin mening om borgervæbningen. Prisen for denne udmelding var, at han fik højere bøder end de andre.

I 1804 kom en ny lov fra regeringen vedr. afgifter i forbindelse med brændevinsbrænding. Tidligere skulle der betales afgift via de produkter, man anvendte til fremstillingen, nu blev den væsentlige afgift lagt på de redskaber, der brugtes til brændevinsfremstilling. Alle, der havde bevilling til fremstilling og salg af brændevin, skulle have destillationsapparaternes kapacitet målt og registreret. Udstyret blev stemplet og nummereret, og oplysningerne blev sendt til det stedlige toldkontor, hvor man så betalte afgift, når en ny produktion skulle sættes i gang. Lars Knudsen var den eneste brændevinsbrænder i Kolding, der ikke rettede sig efter den nye forordning. Resultatet var en bøde på 10 rigsdaler og et krav om registrering af udstyret, hvis han ville fortsætte som brændevinsbrænder, og det ville han trods alt gerne.

At han året efter i 1806 måtte til lommerne igen og betale 10 rigsdaler for den skade, hans køer havde forårsaget på byens marker, var vel ikke en bevidst chikane fra hans side, men kun et tegn på, at hans indhegning på egen mark ikke har været god nok.

Et sidste slag, men også det værste for Lars Knudsen kom i 1825. Han kautionede i 1810 for et obligationslån på 227 rigsdaler, da en god ven af ham, Jørgen Olesen, købte et husmandssted på Rådvas mark i Harte sogn af værtshusholder Jørgen Kattrup i Kolding. I 1815 kunne Jørgen Olesen ikke længere klare

sine forpligtelser og ”solgte” med Kattrups accept huset til en Johan Sigismund, som udbetalte 80 rigsdaler til Kattrup og samtidig overtog restgælden. Sigismund solgte få år senere huset videre, og igen med Kattrups accept, til en tredje person, Hans Nissen. Denne kunne heller ikke klare forpligtelserne, og huset kom på tvangsauktion, hvorved hele restgælden ikke bliver indfriet. Da Lars Knudsen kun havde fået mundtligt tilsagn fra Kattrup om, at hans kautionsforpligtelse ophørte ved første salg, hvor Jørgen Olesen heller intet fik for salget, forventede både Jørgen Olesen og Lars Knudsen vel meget forståeligt, at de begge var helt ude af den sag. Men nu forlangte Kattrup, at Knudsen skulle betale den kaution, han stillede i 1810, idet han hævdede, at det aldrig havde været på tale, at kautionsforpligtelsen var ophørt. Da Jørgen Olesen som fattiglem var kommet på Harte Fattiggård, endte det fulde krav hos Lars Knudsen.

Lars Knudsen fik af kongen bevilget fri proces og fik beskikket byens bedste advokat, prokurator Madsen. Denne var godt klar over, at når der ikke forelå skriftlig afmelding af Lars Knudsens kautionsforpligtelse, var sagen vanskelig, men ved et ihærdigt arbejde fandt han mange uafhængige vidner, der havde hørt Kattrup udtale, at kautionsforpligtelsen fra Lars Knudsen naturligvis ophørte, da huset skiftede ejer efter Jørgen Olesen. Når man gennemlæser den meget lange sagsbehandling med de mange vidneforhør samt Kattrups skiftende forklaringer, efterhånden som han presses mere og mere af nye oplysninger, er det ubegribeligt, at sagen ikke blev afgjort til Lars Knudsens fordel. Men det afgørende forhold var, at Kattrup i 1811 var blevet valgt

Husene Markdanersgade 1-3, hvor Lars Knudsen boede. Foto fra 1899. I baggrunden til venstre ses Akseltorv.

til eligeret borger og dermed var nærmest urørlig.

Byens nye borgmester, byfoged og dommer Estrup prøvede med et forlig, men det ville ingen af parterne gå med til. Derfor valgte han den, set med nutidens øjne, meget besynderlige afgørelse, at såfremt den eligerede borger Katstrup ville stå frem for retten og aflægge ed på, at han aldrig havde lovet Lars Knudsen fritagelse for kautionsforpligtelsen, så ville Lars Knudsen blive dømt til at betale det ful-

de kautionsbeløb samt renter og Katstrups sagsomkostninger. Ville Katstrup *ikke* aflægge denne ed, havde han tabt sagen og skulle betale sagsomkostningerne.

Den 27. april 1825 stod Katstrup frem i retten med oprakt hånd og tre fingre strakte og aflagde ed på, at han aldrig havde lovet Lars Knudsen fri for sin kautionsforpligtelse fra 1810, hverken mundtligt eller skriftligt. Der var her ingen mulighed for at anke dommen, og resultatet blev, at Lars Knudsen måt-

te sælge sin ejendom, værksted og alt indbo på tvangsauktion i forsommeren 1825 for at kunne klare betalingen.

Lars Knudsen, der døde 70 år gammel i 1829, boede livet igennem i Kolding. Han havde, som det ses, en forunderlig evne til at figurere i akterne, der henhørte under Koldings retsvæsen, vel ikke grundet en anløben natur, men snarere fordi han havde et gemyt, der dårligt passede til enevældens borgermodel. Han gik sine egne veje, havde det vanskeligt med at indordne sig under de mange forordninger og vedtægter, der konstant kom fra administrationen. Men et stædigt og iltert temperament gjorde heller ikke tilværelsen lettere for ham selv. Han var en dygtig håndværker. For sit mesterstykke, en låseblok, fik han betegnelsen "særdeles veludført". Hans tre perioder som oldermand i smedelavet var også uden problemer, der var orden i papirer og pengebeholdning. Der var heller aldrig klager over de mange arbejder, han udførte for byen.

Det var heller ikke et fallitbo, arvingerne stod med, da skifteretten opgjorde hans dødsbo. Der var et pænt beløb til de efterladte, men man kunne godt have undt ham en bedre slutning på det lange arbejdsliv som klejnsmed i Kolding.

ARKIVALIER OG LITTERATUR

Rigsarkivet:

Det kgl. Generalkommissariatskollegium: Materiale vedr. de fransk-spanske styrker i Danmark 1808-

Landsarkivet for Nørrejylland:

Kolding Rådstueprotokol.

Kolding Justitsprotokol.

Kolding Politiprotokol.

Kolding Smedes Lavsbog 1731-1865.

Kolding Bys Auktionsprotokol 1820-46.

Kolding Stadsarkiv:

Kolding Borgervæbnings Protokol 1802-1804.

Litteratur:

Collegial-Tidende for Danmark og Norge 1804.

P. Eliassen: Kolding fra middelalder til nutid. 1910.

P.A. Heiberg: Mallings beskrivelse over højtidelighederne i anledning af Kronprinds Peter Friedrichs og Kronprindsesse Maries Formæling på Gottorp 1790, 1792.

Flemming Jarlskov: Lov og orden. Af danskernes og dansk politis historie, 2003.

Riber Stifts Adresse-avis 1825.

Riismøller: Fra Svendekro og Lavshus, 1940.

Torsten Sørensen: Fødselshjælp og jordemødre i Kolding o. 1800, Koldingbogen 1986.